

Ferdinand (Nándor) KATONA (*12. 9. 1864 Spišská Stará Ves †1. 8. 1932 Budapešť)

Maliar, nositeľ viacerých významných ocenení, najznámejší žiak Ladislava Medňanského.

Narodil sa ako Nathan Kleinberger v chudobnej židovskej štvrti Džurkov, ako druhé zo siedmich detí v rodine Samuela Kleibergera a Dúri Lew. Detstvo už prežil v Kežmarku, kam sa rodina zakrátko presťahovala. Kežmarok považoval po celý život za svoje otcovské rodné mesto, do Kežmarku sa vždy rád vracal. Domovským prostredím v širšom zmysle mu bola drsnokrásna príroda Vysokých Tatier a okolitý spišský región, v ktorom strávil svoje mladé letá. Mladé, ale neľahké. Závidel deťom, ktoré nemuseli chodiť v zime boso. Ako dvanásťročný si privyrábal doučovaním bohatších detí. Od raného detstva kreslil a z papiera vystrihoval obdivuhodné tvary. O talentovanom chlapcovi sa dozvedel barón Ladislav Medňanský, ktorý ho pozval v roku 1880 do svojho kaštieľa v Strážkach. Prispieval mu na živobytie, učil ho vidieť a zobrazovať svet na svoj spôsob a brával ho na početné cesty do zahraničia. Takto mladý Kleinberger získal prvé výtvarné vzdelanie. V rokoch 1884 – 1890 ho Medňanský poslal študovať kreslenie na Uhorské kráľovské učilište kreslenia podľa modelu a na Ústav profesorov kreslenia v Budapešti. Jeho pedagógmi boli Július Greguss, Bertalán Székely a Karl Lotz. Medzi jeho spolužiakov a kamarátov patril aj Jozef Hanula. Kleinberger ovládal dobre nemčinu a zamagurskú slovenčinu. S maďarčinou sa trápil počas celého štúdia. Po skončení školy prvýkrát vystavoval v Mücsarnoku a jeho práce sa stretli s priaznivým ohlasom u budapeštianskych výtvarných kritikov. Posmelený týmto malým úspechom odcestoval do

Paríža, kde si sprvu privyrábal v prístave. Podarilo sa mu získať štipendium, a tak mohol pokračovať v štúdiu na Academia Julian v Paríži u profesorov Benjamina Constanta a Jeana-Paula Laurensa. V tomto období si zmenil priezvisko a svoje výtvarné práce začal signovať ako Nándor Katona. Z Paríža odišiel v roku 1891 maľovať do Barbizonu a v rokoch 1892 – 1893 bol na študijnej ceste v Londýne a Holandsku. Vrátil sa späť do Budapešti a na pozvanie Medňanského prišiel znovu do Strážok. V rokoch 1894 - 1896 spoločne maľovali v Strážkach a v plenéri spišských miest, dedín a dolín Vysokých Tatier. Vystavoval v zotavovniach v Dolnom Smokovci a predal svoje prvé obrazy. Potom žil striedavo na Slovensku a v Budapešti. Napriek tomu, že vizionár Medňanský a uzavretý Katona tvorili presný opak, navzájom sa ovplyvňovali. Spájala ich vzájomná úcta a spolupráca, ktorá sa prekrývala s umeleckou rivalitou. Katona sa mu celý život snažil vyrovnáť a priblížiť. Pod vplyvom Medňanského sa venoval najmä krajinomaľbe. Za hlavnú hodnotu obrazu považoval zachytenie dynamiky prírody a jej meniacich sa svetelných a farebných vzťahov. Zúčastnil sa kolektívnej výstavy „Millenar“ v Budapešti. V roku 1898 po prvýkrát vystavoval v Národnom salóne v Budapešti. Do Maďarska sa natrvalo presťahoval v roku 1899. Na úspešnej výstave v Mücsarnoku v roku 1900 získal ako cenu štipendium na ďalšie študijné pobyty do Anglicka, Belgicka a Holandska. Po návrate sa venoval maliarskemu zobrazeniu prírodných scenérií na južnom Slovensku a v oblasti Balatonu a Szolnoku. V rokoch 1904 - 1905 bol na študijnej ceste v Rusku. Zúčastnil sa tam revolúcie v roku 1905, začo bol z Ruska vypovedaný. Akademické vzdelávanie a cestovanie po európskych metropolách a centrách umenia významne ovplyvnilo jeho tvorbu. Tak ako Medňanský aj Katona prešiel v krajinomaľbe od obdobia náladového romantizmu k stredoeurópsky modifikovanému impresionizmu. V jeho tvorbe sa neustále odzrkadľovala jeho introvertná povaha, melanchólia a bezradnosť z doby, do ktorej sa narodil. Tematicky mu bola najbližšia podtatranská krajina a príroda Vysokých Tatier. Osamelo žijúci maliar sa priatelil iba s niekoľkými ľuďmi, ale nevyhýbal sa svetu, ani umeleckým konfrontáciám. Dôkazom toho je Katonova účasť na mnohých zahraničných výstavách, umeleckých salónoch a prehliadkach (Benátky, Paríž, Londýn, Amsterdam, Mníchov, Düsseldorf). Zo zahraničných ocenení, ktoré Katona získal je potrebné spomenúť ocenenie Mention Honorable v Paríži (1901), cenu grófa Dionýza Andrássyho (1905), striebornú medailu v Londýne (1908), zlatú medailu v Budapešti (1910), zlatú medailu Fichtenwald a Mention Honorable vo Varšave (1911). Svoje zahraničné ocenenia Katona často pripomínal. Boli príčinou Katonovho pocitu domáceho neuznania a sú zároveň aj vysvetlením Katonovho sebaaprečovania na jednej strane a chorobného podozrievania jeho kritikov z predpojatosti na strane druhej. Umrel náhle pri ceste na Spiš.

Katonovi právom prináleží dôležité miesto v dejinách umenia Spiša a podtatranského regiónu. Maľovanie bolo pre Katonu v prvom rade životnou potrebou a len potom zárobkovou činnosťou. Katona sa so svojimi dielami nerád lúčil. Na predaj zhotovoval autorské kópie svojich obrazov, originály uchovával v ateliéri a veril, že pod Tatrami raz bude mať svoje vlastné múzeum – galériu. Po 150 rokoch od jeho narodenia sa jeho sen naplnil. V roku 2014 bola v Spišskej Starej Vsi otvorená Galéria Ferdinanda Katonu ako stála expozícia Tatranskej galérie v Poprade.

(EP)